

1544

LEIDA TIGANE

VANAEMA MAJA

«RK »ILUKIRJANDUS JA KUNST«

VANAEMA

MAJA

Leida Tigane

VANAEMA MAJA

RK

„ILUKIRJANDUS JA KUNST“

TALLINN 1946

Vanaema maja.

Vanaema maja oli esimene maja metsa serval, kui Piiri metsavahi poolt tulid. Ainult väike lohk kahe linaleoga oli vahel. Linaligude juurest teisel pool teed oli suur liivaauk. Selle liivaugu pärast oli meil Liiva Jukuga mitu tüli, kas see asub nende või meie maa peal. Küsisime vanaemalt, see ütles, et mõisa maal. Siis tuli vaidlus selle pärast, kumma põlluotsale on liivaauk lähemal, kas meie või Liiva omale. Vaidlesime, kuni otsustasime sammudega ära mõõta. Enne tegi seda Juku, siis Mikk. Jukul tuli välja, et liivaauk asus nende põllule lähemal, Mikul jälle, et meie omale. Nii jäi asi ikkagi lahendamata. Pärast ma küsisin Mikult, kuidas see niimoodi võis tulla. Mikk ütles, tema astunud oma poole mõõtes suured sammud, Liiva poole astudes väikesed. Eks Juku teinud jälle vastupidi.

Liivaugu juurest viis tee otse üles vanaema maja juurde. Majas oli kaks tuba — esimene, kus süüa tehti ja magati, tagumine kuhu kutsuti võõraid istuma, kui mõni juhtus tulema. Maja otsas oli luuk ja redel, mille kaudu sai üles toa peale. Seal heinte sees oli palju mõnusam magada kui all kärbeste käes.

Maja ees tee ääres oli väike aiake, kus kasvasid tokkroosi pöösas, mis läks iga aastaga suuremaks, ja suur õunapuu, mis kasvatas

näo poolest päris ilusaid, aga maitse poolest halbu õunu. Selmatädi ütles, et see olevat metsõunapuu.

Aia ääres seisis kolm ploomipuud, mille marjad maitsesid toorelt päris hästi. Kuidas nad valmilt maitsesid, seda ma ei tea, sest nad lõppesid alati otsa, enne kui küpseks said.

Teisel pool maja oli õu, teisel pool õue aga laut, ait ja saun. Laudas elasid vanaema lehm, lambad ja seapõrsas. Aidas elasid hiired ja rotid. Peale selle hoiti seal veel otri ja leivajahu. Saunas ei elanud kedagi. Kui vahel tuli tarvidus vanaema eest ennast nii ära peita, et ta meid mitte kuidagi üles ei leiaks, läksime sauna ja heitsime lavale pikali. Seal oleks võinud lamada kuni laupäevani välja ja keegi poleks sellest teadnud, aga endal hakkas imelik. Lava all nurgas oli kangesti pime ja ikka krõbistas seal miski. Kuulatasime tükk aega, siis katsusime jälle, kuidas aga välja saime.

Sauna ees oli kooguga kaev, sauna taga kapsaaed. Kapsaaias kasvas nii palju moone, et vahel ei näinudki, kas seal muud vilja oli või mitte. Vanaema kitkus neid küll igal aastal |suured seljätäied välja, aga järgmisel aastal olid nad jälle seal.

Majast lohu pool küljes ja lauda taga asus vanaema kartulimaa ja põllusiil, ülalpool aga väike männik. Männiku all oli maa mahavarisenud okastest nii libe, et käisime seal panniga sõitmas. Üks istus pannil, teine vedas pannisaba külge köidetud nõõrist. Nii kordamööda. Väga mõnus sõit. Vanaemal oli niisugune vana pann, mida enam ei tarvitatud, sellega sõitsimegi. Ükskord aga oli see vana pann kuhugi ära kadunud. Otsisime kõik kohad läbi, aga üles ei leidnud. Siis võtsime pliidilt uue panni, et mis see väike sõit sellelegi ära teeb. Ei teinudki pannile |midagi, aga minul sai kleit ja Mikul püksid tagant rasvaseks — vanaema nägi kohe esimese pilguga, et olime tema panniga sõitnud. Ja männikualuse

tegi nii nõoseks, et seal hulga aega pidi mahaistumisega väga ettevaatlik olema, seni kui vihm musta mäelt alla lohku uhtus.

Talvel elasid vanaema majas ainult vanaema ise ja Mikk. Suvel olin ka mina seal. Siis tulid sinna veel laupäeviti isa ja ema ja onu Taavet oma naise Triinaga. Esmaspäeval läksid nad kõik jälle linna. Pühapäevadel oli siis alati vanaema majas palju rahvast ja vanaema käis terve päev otsa külaliste näo ja valge põllega ringi.

Suvel tuli harilikult ka Selma-tädi maale — tuli lihtsalt koha pealt ära. Sügisel läks linna tagasi ja otsis endale uue koha. Isa ütles, Selma-tädi elavat nagu lind oksal, aga seda võivat endale lubada ainult niisugune inimene, kel pole perekonda.

Miku ema nimi oli Alma, aga tema oli surnud. Sellepärast Mikk elaski alati vanaema juures. Esialgu, kui ma sinna läksin, me ei sallinud teineteist sugugi. Vaatasime ainult maja nurga tagant ja tegime vastamisi igasuguseid hirmsaid nägusid. Pärastpoole harjusime ära ja siis saime jälle nii hästi läbi, et sügisel tuli alati suure nutuga linna minna.

Vanaema kassid.

Vanaemal oli kaks kassi. Üks oli hall ja teine valge mustade lappidega. Nimesid neil polnud. Kui vanaema hõikas „Tiisud!” — siis tulid mõlemad.

Hall kass oli virk kass — iga päev püüdis ta mitu hiirt kinni. Oma saagi tõi ta alati koju näha, ükskõik kui kaugelt väljalt ta selle kinni võttis. Näugus õues, kuni keegi tuli ja vaatas, et hallil tiisul on hiir. Kodust ta siis midagi süüa ei tahtnudki; kui vahel andsid tüki leiba ja õhtul tilga sooja piima, oli ta täiesti rahul. Vanaema ütles alati, et hall tiisu on just niisugune, nagu kass peab olema.

Lapiline sellevastu oli just niisugune, nagu kass ei pea olema. Ta magas päevad otsa vanaema süngis, või kui ta sealt ära aeti, siis toa peal kanapesas. Kanad olid päris püsti hädas, — nii kui munema tahtsid minna, ikka kass pesas ees. Kanad võisid siis ümber pesa kaagutada ja pahandada, nagu neil veel nokad võtsid, ei kass kuulnud midagi — hoidis muudkui nina saba sees ja magas. Kõrvaotski ei liikunud. Aga niipea, kui keegi all supipaja pliidilt maha tõstis või söögikapi ust liigutas, oli kass kohe all. Nurus siis ja nühkis kõigi jalgu, kuni ikka oma portsjoni kätte sai. Andes noomis vanaema küll alati, et kas see kellegi

kassi mood on toas söögilaua all vahtida, kui põllud hiiri täis on ja aidas löövad teised päeva ajalgi tantsu, aga mis niisugune rääkimine lapilisele tegi. Kuulas ära, sõi ära, mis anti, ja puges jälle magama.

Ükskord siiski — ei tea, kuidas see juhtus — lapiline oli läinud ka õhtu eel väljale. Järsku näeme, tuleb teine ümber majanurga, hiir suus. Meie pistsime kohe kisendama, et tulge nüüd kõik välja vaatama, lapilisel tiisul on hiir. Vanaema ja Selma-tädi olid parajasti toas. Aga neil polnudki vaja välja tulla — kass hüppas ise kõige hiirega aknast sisse. Selma-tädi kartis kangesti hiiri; ta sai teha korra „aih!“, kui kass jooksis tema sängi ette ja laskis seal hiire lahti. Hiir muidugi kohe sängi alla.

Kus siis tuli kisa! Meie Mikuga läksime ka tuppa vaatama, mis seal on. Vanaema torkis luuavarrega sängi alla, ise tegi ikka „kõss!“ ja „kõss!“, Selma-tädi seisis keset tuba ja kisendas, et tema nüüd enam sinna sängi magama ei julge minna, kui hiirt välja ei otsita. Kass aga istus huvitatud näoga sängi kõrval põrandal ja vaatas, mis sellest asjast õige välja tuleb.

„Mis teie seal vahite, tulge, aidake hiir välja ajada!“ hüüdis vanaema meile.

Võtsime ka luuavarred ja torkisime sängi alla — ei saanud meiegi hiirt välja. Pärast tõstisime tekiääre üles ja vaatasime küünlatulega terve sängialuse läbi, ei näinud kedagi. Siis otsisime Selma-tädi padja- ja teki- ja isegi kotialuse läbi, ka seal polnud hiirt ega kedagi. Näitasime Selma-tädile ka, ta vaatas küll, aga ikka ei uskunud. Muudkuu aga kordas ühtelugu, et ei tema sinna sängi enam magama heida, ennem magab väljas aia ääres.

Õnneks tuli hall kass parajasti koju. Kutsusime ta tuppa ja laskisime nuusutada. Hall läks kohe Selma-tädi sängi alla, vaatas

seal vähe ringi, tuli välja, hüppas vanaema süngi ja sealt padja alt võttis üks-kaks-kolm hiire kinni.

Küll Selma-tädil oli hea meel. Nüüd ta võis jälle oma süngi magama minna. Pärast arutasid siis vanaemaga, et on ikka lausa õnn, et lapiline kass rohkem hiiri ei püüa. Muidu kannaks ta neid maja täis ja kus sa siis ise elad?

Vanaema lilled.

Vanaemal oli tagatoas aknal kaks lille. Üks oli pikkade vartega kaktus, teine mirt. Aga mõlemad olid nii suured, et kui nad kahekesi kõrvu aknal seisis, siis oli tuba päeva ajalgi õige pime. Tükk aega pidid silmi harjutama, kui midagi näha tahtsid.

Kaktus, sellest vanaema suurt ei hoolinud, oli niisama kord juba jäänud. Aga mirt — sellele ta oli uhke. Oli ka põhjust uhke olla — kõik, kes meilt mööda käisid, kiitsid, et küll see mirt on suur, niisugust pole näinudki enamalt. Tüdrukud, kes hakkasid mehele minema, käisid vanaemalt pruudipärga otsimas. Ega see mirdile midagi teinud. Lõikasid need mõned oksad ära, sedajagu või veel rohkemgi kasvas uusi jälle juurde. Veel enam aga kui pruudikrantse, viidi meilt mirdi kasvusid. Kuid teistel ei tahtnud nad sugugi nii hästi kasvada kui vanaemal. Mõnel närtsisid kohe ära, mõnel ajanud kah ennast mingisugune vars püsti — mitte võrreldagi vanaema mirdiga.

Ükskord talvel — mina olin siis linnas — vanaema mõelnud, et kaua ma seda kaktuserämpsu siin aknal hoian. Et ilus pole ta sugugi, ainult varjab aknal valgust ja kasta teist ka veel iga päev. Mõelnud, et vaja õige tühi ära visata. Aga parajasti olnud kangesti külmad ilmad, vanaemal jälle meel hale toas kasvanud lille

nüüd järsku pakase kätte visata. Tõstnud siis teise süngi alla, et küll ta kuivab seal isegi ära. Ja jäänudki kaktus sinna süngi alla terveks talveks.

Kevadel läks vanaema kaktust süngi alt võtma, et nüüd on ta niikuini ikuivanud, pole enam kahju aia taha visata. Aga mis kaktus oli teinud?! Ajanud end üleni õienuppe täis. Vanaema vaatab, imestab, pühib lille tolmust puhtaks ja tõstab aknale. Küll see kaktus läks siis toredasti õitsema. Suured punased õied ja iga varre peal ikka kohe paar-kolm tükki. Põris võõraid inimesi tuli sisse küsima, et mis lill see teil on seal aknal, — õitseb nii, et jumal hoidku. Mirti ei pannud enam keegi tähele, seda nagu poleks olnudki.

Varsti pärast seda läks vanaema linna onu juurde — onunaine oli saanud väikese poisi ja vanaema pidi aitama seda vannitada. Maale jääme mina, Mikk ja tädi Selma.

Esimene päev kohe, nagu vanaema ära läks, oli vihmane. Istusime Mikuga tagatoas ja vaatasime aknast välja. Seal polnud aga mitte midagi näha peale õunapuu, mis seal akna all alati seisis. Siis hakkasime ajaviiteks lilli uurima.

Mulle tuli järsku niisugune mõte, et küll oleks tore, kui mirtki lähaks nii toredasti õitsema nagu kaktus kevadel. Et kui juba kaktus nii ilus välja nägi, missugune siis veel mirt peaks olema.

„Kui tõstaks ta väheks ajaks süngi alla? Vahest läheb?“ arvas Mikk.

„Tõstame,“ ütlesin mina, „kui see kaktusele hea oli, mis halbä ta siis mirdilegi teeb?“

Vedasime siis mirdi aknalt süngi alla. Oli teine õige raske, andis sikutada. Ja süngi alla ei tahtnud kuigi hästi mahtuda: latv paindus süngi põhja all kõveraks. Aga meie mõtlesime, et mis

see talle ikka ära teeb, kaua ta seal on, eks ta siis ennast siruta, kui jälle välja saab.

Läks umbes nädal aega mööda, kui Selma-tädi ütles, et täna tuleb vanaema koju. Jooksime Mikuga ruttu mirti aknale tagasi viima, olgu ta siis juba õienuppus või mitte. Oli niisugune aimus, et ega vanaema vist taha, et tema mirt on süngi all. Tõmbasime lillepoti välja — kus mirt oli puha ära kuivanud ja lehed maha visanud, terve tagumine nurk oli neid seal täis. Ja õienuppe — mitte ühtegi.

Kohkusime hirmsasti. Mis nüüd teha? Aga ei osanud ikka midagi paremat, kui tõstisime lille aknale tagasi ja kastsime hästi veega — vahest läheb veel kasvama?

Oi seda pahandust siis, kui vanaema koju tuli! Enne läks Selma-tädi kallale, et miks see lille pole kastnud. Selma-tädi vastu, tema dolevat lille näinudki, arvanud, et mine tea, kellele vanaema teise ära on kinkinud. Meie Mikuga pugusime alla linaligude äärde ega julgenud enne õhtut koju tulla.

Õhtul tuli muidugi ka seletamist, aga siis polnud vanaema enam nii vihane kui esialgu.

Küll hoolitsesime pärast seda mirdi eest, vahel kastsime kõik kordamööda, aga rootsikuks ta jäigi.

Kord, kui ma sellest loost Liiva Jukule kõnelesin, ütles tema, et ega see, mis on hea ühele lillele, pole alati hea teisele lillele.

Ja hiljem ütles ta veel, et nõnda olevat ka loomadega ja üldse kõigega maailmas.

Laumetsa loss.

Laumetsa omade maja kutsusid kõik lossiks, sellepärast et see oli kahekordne. Teist niisugust maja polnud seal üldse mitte kellelgi. Niisugune nagu linnamajad see maja ju muidugi ei olnud, alt oli teine sama suur nagu popsimajad ümberringi, ainult teine kord oli peal. Maja otsast käis kanaõrre moodi trepp üles.

Laumetsa Kusta — see oli Laumetsa laste isa — oli oma maja peale väga uhke. Ta kiitles igaühele, kellega kokku sai, et säärast toredat lossi nagu temal, pole leida üheski teises vallas. Teised naersid seljataga, aga mis see talle tegi, uhkustas ikka edasi.

Esimene aasta pärast maja ehitamist elanud Laumetsa omad kohe mõlema korra peal, aga siis näinud, et kütet läheb väga palju, ja kolinud ainult alumisele korrale tagasi. Sel ajal kui mina olin vanaema juures, oli lossi teine kord ammu jälle tühi, ainult kanad käisid seal magamas, ja vahel, kui meil oli Laumetsalt vaja mööda minna, jooksid lapsed ruttu trepist üles ja näitasid meile teise korra aknast keelt.

Laumetsa omad olid väga ebausklikud. Ükskord varahommikul — meie magasime veel — hakati aknale kangesti koputama ja põrutama. Vanaema läks vaatama, kes seal lõhub nii kangesti enne kukelaulu, näeb, Laumetsa naine kahe noorema lapsega akna taga.

Endal ainult alusundruk seljas ja mingisugune rätik peale tõmmatud. Vanaema ehmatas ära, mõtles, et ei tea, mis seal nüüd lahti on, kas õige röövlid või, ja laskis nad sisse.

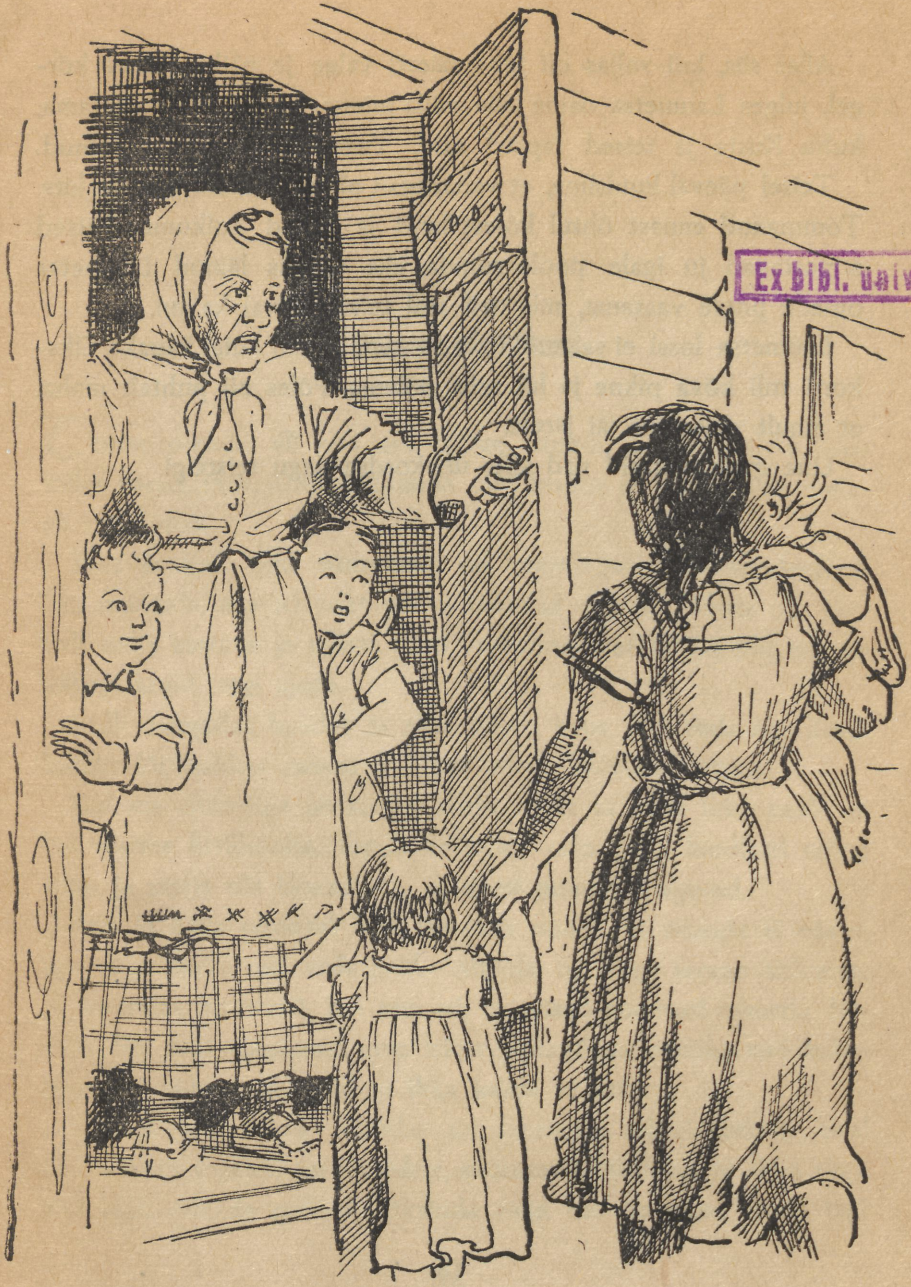
„Vanapagan on meil,“ ütles Laumetsa naine kohe, kui sisse sai. Ise oli kangesti kohkunud näoga. Lapsed, nii kui kuulsid vanapagana nime, pistsid kisendama.

„Missugune vanapagan?“ küsis vanaema.

„Kohe päris elus vanapagan,“ hakkas Laumetsa naine seletama. Nemad juba õhtul kuulnud, et kanad nagu lennanud ühest kohast teise. Ei ole osanud sellest enne midagi arvata, mõelnud, et mõni asi, kui nad lendavad. Jäänud juba magama, kui Kusta löönud naisele külge, et kuule, keegi on üleval. Siis kuulnud ta päris selgesti, kuidas keegi käinud lae peal siia ja sinna, ikka krõpa, krõpa, krõpa. Niisugune imelik tundmus löönud südame alla. Kusta öelnud ka, et õige asi see nüüd küll ei ole. Pimedas ei olevat tahtnud vaatama minna, aga silma polnud saanud nad kinni kogu öö. Ja see seal üleval muudkui kõndinud, vahel pidanud natuke vahet, siis alanud jälle. Nüüd hommikul, kui juba natuke valgeks hakkas minema, ajanud Kusta enda üles, et vaja õige silmata õuest, vahest paistab aknast midagi. Naine visanud ka rāti ümber ja läinud välja. Siis näinud nad mõlemad. Päris vanapagan mis vanapagan. Seisnud tagumise toa akna juures, silmad põlenud peas, ise muudkui raputanud sarvi. Laumetsa omad pistnud tulema, naisel polnud aega undrukutki selga haarata. Kusta lidunud suuremate lastega vist Liivale, teised lipanud meile.

„Ehk ta jääbki nüüd teie juurde elama, teil ju teine kord tühi,“ arvas Mikk ja pilgutab meile teist silma.

Nüüd hakkas Laumetsa naine ka ulguma, samuti kui lapsedki. Vanaema kärgatas Mikule, et pidagu suu kinni, kui temalt ei küsita.

Ex bibl. univ. Tart.

Alles siis, kui väljas oli juba täiesti valge ja päike suurel kõrgel, julges Laumetsa naine jälle välja minna. Läks Liivale vaatama, kuhu Kusta ja teised lapsed said. Tagasi nad enam ei tulnud.

Teisel päeval kuulsime, et vanapagan olnud Tentsu omade kits. Tõmmanud ennast õhtul köiest lahti ja läinud hulkuma. Kitsed armastavad ju igale poole ronida, eks ta siis läinud Laumetsa omade poole vaatama, mis neil seal teisel korral ka on.

Laumetsa lossi ei saanudki pärast seda enam kuigi kauaks. Ükskord tuli kõva pikne ja lõi selle põlema. Põles nii puhtalt maha, et ainult alusmüür jäi järele.

Uue maja ehitasid nad jälle ühekordse nagu teistelgi.

Tentsu lapsed.

Tentsu omadel oli neli last. Kõige vanem, August, käis Kõivukülas karjas, Priit, Kata ja Manda olid kodus ja käisid tihti meiega mängimas.

Priit ja Kata olid suuremad, nii meiesugused — nendega oli hea mängida, aga Mandat me ei tahtnud sugugi. Tema oli vaevalt nelja aastane ja muud ta ei mõistnud kui kõike, mis sa aga vähegi tegid, segi ajada.

Kulli mängides keerles ta alati teistel jalus. Kui teda aga keegi kulliks lõi, hakkas nutma ja lubas emale kaebama minna.

Kui me ehtasime liivaaugus maju, astus ta neile ikka peale, ja kui tegime liivakooke, toppis ta teiste selja taga kindlasti mõne suhu ja pistis siis kisendama, et need polnud magusad.

Priit ja Kata püüdsid ikka ära tulla nõnda, et Manda ei näeks, aga väga harva nad seda said. Manda oli väga terane valvama. Ja kisendas hirmsasti, kui aru sai, et teised püüavad minema hiihida. Siis said suuremad ema käest pahandada, et miks nad kräunutavad väikest, ja pidid ta ikka kaasa võtma.

Ainuke mäng, kus Mandat sai tarvitada, oli ringmäng. Seal oli rohkem tegelasi tarvis. Meie, suuremad, tahtsime ju ikka ringi sees olla, Manda pidi siis üksinda ringi moodustama. Seda tegi

ta niimoodi, et ajas käed laiali, nagu oleks tal kummalgi pool kõrval veel keegi, kes neist kätest kinni hoiavad, ja kõndis ümber meie. Ise laulis kõigest jõust — selle peale ta oli kange.

Kõiki lauluviise teadis ta palju paremini kui Kata ja Priidu — ei need saanud talle selles asjas järele. Ainult sõnadega oli löömist — need olid tal küll peas, aga valesti. Näiteks, kui laulsime "Üles, üles, hellad vennad," siis selle asemel, et öelda:

"... seal me sööme sõsterida,
paugutame pähkelida,"

tema laulis ikka:

"... seal me sööme sõsterida,
haugutame sirgurida."

Meie ütlesime küll, et see on valesti, ja õpetasime, kuidas õieti tuleb, aga tema oli niisuguse kõva peaga. Kuulas ära, mis räägiti, aga laulis ikka omamoodi.

Ükskord ehtasime parajasti liivaaugus meie küla, kui Manda tuli suure jooksuga sinna:

"Tulge vaatama! Saksa lennuk lendas meie sao otsa!"

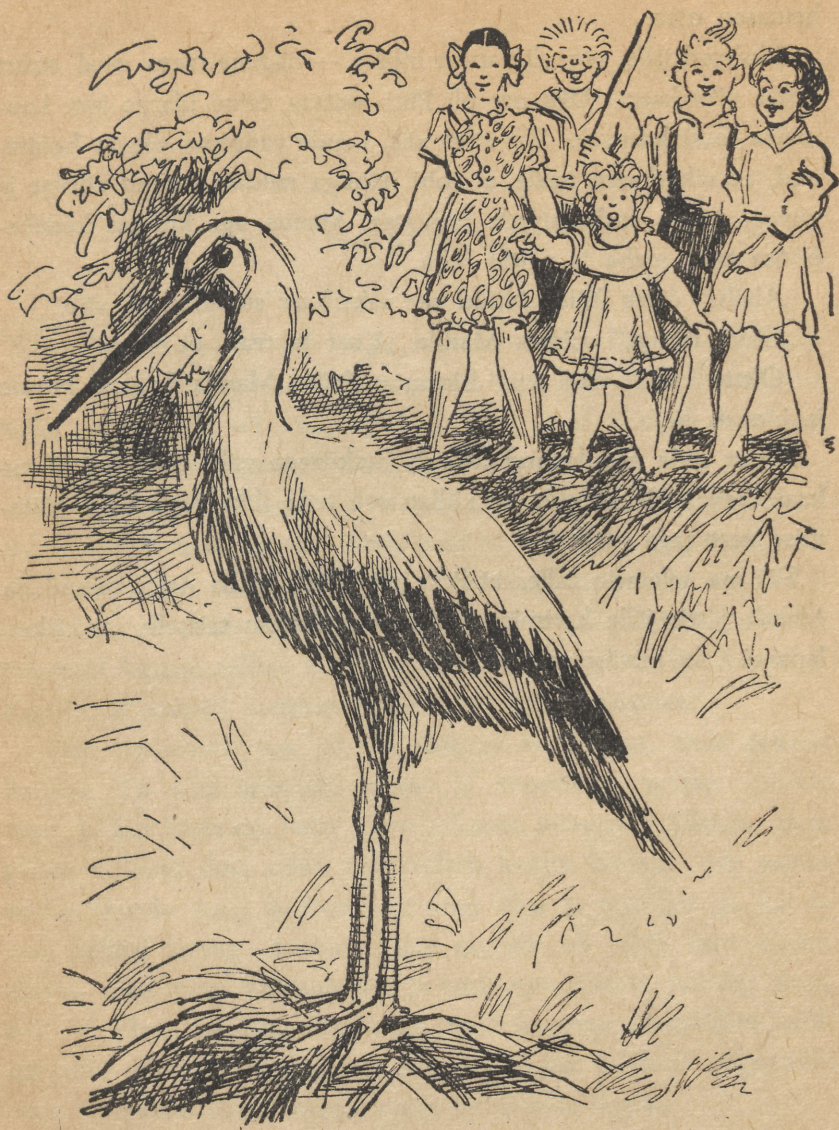
Sel ajal ei olnud veel keegi lennukit näinud, ainult ajalehest teati, et säärased asjad on olemas. Eks Manda olnud jälle nende käest kuulnud, kes lehte lugesid.

"Kuidas sa tead, et lennuk? Sa pole ju seda näinudki," küsisime meie.

"Oli jah," vaidles Manda, "punane tüür oli taga."

Läksime vaatama, mis imeasi see nende heinasao otsas siis on — oli toonekurg. Seisis ühel jalal ja vaatas ringi.

Meie hakkasime naerma, et vaat kus lennuk. Manda aga ei uskunud, et see on ainult lind. Ütles — tema olevat linde küllalt näinud — need on palju väiksemad. Ja võõrastele rääkis ik-

kagi, kuidas lennuk tulnud vuhinal üle maja ning istunud nende heinasao otsa.

Ülkskord jälle, see oli natuke hiljem — nägime taeva peal suurt ilusat vikerkaart. Üks ots oli Piiri metsas, teine ulatus just Lau-metsa lossi katusele. Ta ütles siis, nende vanaema olevat hoiatanud, et vikerkaare peale ei tohi näpuga näidata, siis ta võtvat ja viiivat näitaja enda juurde taevasse. Manda aga kükitas kadaka-põõsa taha maha ja näitas ikka.

„Ahah!“ ütles Priit. „Nüüd see vikerkaar su ikka ära viib!“

„Ei vii ühtigi,“ vaidles Manda. „Kust ta teab, et ma näitasin?“

„Okste vahelt nägi ära,“ hirmutas Priit. Manda hakkas nutma ja jooksis koju.

Pärast seda ei julgenud Manda hulk aega välja tulla, kui vikerkaar taevast oli. Mõtles, et küllap see teda ikka tookordse näitamise eest taga otsib.

Siis ma seletasin talle, et Priit oli ainult halba nalja teinud, ja Manda jättis jälle kartmise. Mina aga ütlesin teistele, et väikesi lapsi ei tohi niiviisi narrida.

Metsavaht.

Maal olles kartsin ma kõige rohkem metsavahti ja vallavanemat. Metsavahti sellepärast, et naised teda kartsid, vallavanemat sellepärast, et tal oli väga tähtis ja kuri nägu, ja mina mõtlesin, et mine tea, missugune vihane mees see võib olla.

Piiri metsavahi maja tuli varsti, kui vanaema juurest läksid mööda teed otse metsa. Maja polnud küll päris tee ääres, seal oli enne madal võsa ja alles selle taga asus metsavahi maja. Kui kaugel see oli ja kas ta teele ka paistis, ei tea ma öelda, sest ma ei julgenud kunagi sellest võsast muidu mööda minna kui küürakil. Kartsin, et viimati metsavaht näeb ja tuleb kurjustama.

Piiri metsavaht aga oli ka säärane kuri mees, keda pididki kartma. Ta ajas ühtelugu marja- ja seenenaisi metsa mööda taga, ja kui kätte sai, valas korvi tühjaks. Inimesed rääkisid, et ta pärast lasknud oma naisel mahavalatu kokku korjata. Nii saavat ta ise niipalju seeni ja marju, et saab süüa ja müüagi. Ja kui ta veel kellegi kirvega metsast kätte sai, siis oli päris kuri karjas. Kirves võeti armu heitmata ära ja viidi metsaülesse juurde; sinna pidi süüdlane ise oma tööriistale järele minema. Metsaülesse öeldi aga veel vihasem mees olevat kui metsavaht. Kõik ei julgenudki oma kirvestele järele minna, mõni jättis selle sinna.

Meie juures metsas oli aga alati palju seeni ja marju. Kuidas sa jätad siis korjamata? Meiegi Mikuga hiilisime pea iga päev sinna ja tõime ikka midagi korvipõhjas koju, kuigi me polnud põrmugi suured marjakorjajad. Tavaliselt läks suurem osa marju suhu, väiksem osa rändas korvi. Metsavahti polnud me seni veel kordagi trehvanud.

Ühel hommikul läksime jälle Mikuga seenile. Võtsime kumbki suure korvi kaasa. Metsas aga polnud just väga palju seeni, ja mis olidki, need puha ussitanud. Korjasime tükk aega — minu korvi sai natuke ja Miku korvi natuke.

„Täna ei saagi metsavaht suurt saaki, kui ta tuleb meil seeni maha valama,“ ütlesin Mikule.

Mikk mõtles natuke ja hakkas naerma.

„Teeme õige metsavahile ninanipsu.“

„Metsavahile? Kuidas saame temale ninanipsu teha?“

„Vaata nii. Valame ilusad seened sinu korvi ja peidame siia põõsasse. Minu korvi aga korjame maast kõik ussitanud seened. Las ta valab siis maha ja saadab pärast naise võtma.“

Plaan oli hea ja tegi tuju nii heaks, et mul peaaegu kadus hirmgi metsavahi eest. Mõtlesin, et oleks vist päris tore, kui ta tuleks. Hakkasime suure rutuga ussitanud ja igasugu kõlbmata seeni kokku korjama. Neid sai kohe märksa rohkem kui ilusaid seeni.

Naljakas küll, aga just sel päeval nägime metsavahti — esimest korda kõige selle aja jooksul. Korraga seisis ta meie selja taga.

Kuigi ma enne soovisin, et ta tuleks, jäin nüüd ikkagi ehmatusest kangeks.

„Oi, kui palju seeni,“ ütles metsavaht, „kas kahekesi korjate?“

„Jah,“ vastasime Mikuga ühekorraga. Mik hoidis juba korvi valmis, et millal mahavalamise käsk tuleb.

Aga metsavaht ei lausunud enam sõnagi, kohendas püssi seljas ja astus edasi.

Vaatasime talle järele. Kui ta puude taha ära kadus, valas Mikk käskimata seened maha. Küll oli meil häbi, et me sihukest head meest sedasi kartsime. Siis hakkasime mossis nägudega vaatama, kuhu minu korv jäi.

Otsisime ja otsisime, aga nagu ära nõiutud, enam ei leidnud seda kohta üles, kuhu enne korvi peitsime. Ja siinsamas pidi see olema, kaugele me ju ei läinud. Muidu oli maastik täpselt sama, just siin korjasime seeni, muudkui põõsas, mille alla korvi peitsime, puudus. Otsisime niikaua, kuni päris segi läksime ja täiesti võõra maja juurde välja tulime, arvates, et seal on meie kodu.

Mikk ütles, et kui keegi metsas ära eksib ja kuhugi välja tuleb, siis peab tükk aega seisma ja silmi klaaritama, kuni pea selgeks läheb. Siis tulevat kodutee iseenesest meelde. Jäimegi seisma ja silmi klaaritama, seisime, kuni selle maja lehmad koju tulid. Siis taipasime, et oleme metsavahi juures ja et seda teed, kust lehmad tulid, peame meie minema.

Kodus oli vanaema päris hirmul, arvanud, et mine tea, kuhu me nii kauaks jääme. Tahtnud juba metsa otsima tulla. Sellepärast me ei saanud ka korvi kaotamise eest väga pahandada; vanaema ütles ainult niipalju, nüüd me teadvat, et teinekord enam korvi põõsasse maha ei tohi panna.

Korvi leidsime küll üles, aga nädal aega hiljem. Olime jälle metsas seenil, kui äkki vaatan: minu ees seisab põõsas ja põõsa all meie korv. Seenedki olid seal veel kõik alles, aga hirmsasti ussitanud, et kui puudutasid, siis kihises puha.

Kaks hõbehalli jänest.

Mikule tõi kord üks sugulane linnast kaks hõbehalli jänest. Küll poisil oli nende üle hea meel. Esialgu ei tahtnudki ta enam muud teha, kui neid süüta ja nendega õues mängida.

Jänestele eluasemeks tehti aida kõrvale väike aiake, mille ühes nurgas seisis kast magamiseks ja vihmavarjuks. Seal võisid nad vabalt ümber kepsutada ega saanud kapsaaeda kurja tegema.

Kaks nädalat pärast sennatoomist oli jänestel viis poega. Kõik samasugused hõbehallid nagu vanadki jänesed. Tentsu lapsed käisid kauplemas, et andku Mikk neile ka paar poega, aga Mikk ei lasknud rääkidagi niisugust asja. Tentsu lapsed ei oskavat jänestega ümber käia ja mine tea, kas annavad neile igakord süüagi, seletas ta mulle. Mina leidsin, et tal oli päris õigus. Väikesed jäneseid olid ju nii ilusad, et kui nad minu omad oleksid olnud, mina poleks ka raatsinud neid ära anda.

Kui ma järgmisel kevadel jälle maale läksin, vaatasin kõigepealt jänesteaeda. Seal oli nüüd kana poegadega.

„Kus jäneseid?“ küsisin Mikult.

„Oh, jäneseid,“ ütles Mikk väga tüdinud näoga. „Aida all . . . ja igal pool.“

„Kui palju neid nüüd on?“

„Kes neid lugeda jõuab. Kõik kohad täis.“

Mikul oli õigus. Jäneseid oli tõepoolest igal pool, kuhu sa aga läksid. Aidaalusele ei tohtinud enam ükski kass ega kana lähedale minna — peksti läbi ja löödi välja. Mikk arvas, et eks näe, kuhu nad siis lähevad, kui neid sinna saab nii palju, et enam ühtegi juurde ei mahu.

„Miks sa nad aiast välja lasksid?“ küsisin ma.

„Kas mina lasksin?“ pahandas Mikk. „Nad ise tulid. Kaapisid augu aia alt läbi ja tulid. Kui augu õhtul kinni toppisid, oli hommikul teine ja toredam valmis.“

Liiva Juku õpetanud küll, et kui osta niisugune traatvõrk ja kaevata see süld maad maa sisse, siis nad enam alt läbi ei uurista, aga kust säärast võrku võtta? Või vanaemal nii palju raha oli, et muudkui pillu igale poole.

„Kapsaaed oli muidugi tühjaks tehtud, seal ei kasvanud enam muud kui nurgas paar nõgest. Iseäranis hull oli asi sellepärast, et nüüd, kus oma maa pealt enam midagi suupärast võtta polnud, korraldati juba retki naabrite aedadesse.“

Pahandust ja kaebamist oli iga päev. Inimesed käisid vanaema juures vandumas, et miks ta peab sääraseid röövleid. Nagu ükski jänes oleks vanaemalt küsinud, kas ta tahab, et nad tema juures elavad või mitte.

„Katsu neid kellelegi ära anda,“ soovitasin Mikule, „Tentsu lapsedki tahtsid mineval aastal.“

„Mineval aastal tahtsid, aga tänavu ei taha neid Tentsu lapsed ega ka keegi muu. Maksa või peale,“ ütles Mikk lootusetult.

Pärast läks vanaema ja tellis sepa poega, et tulgu ja lasku jäneseid maha. See tuli ka paar õhtut ja paugutas püssi, hulk jäneseid

sai surma, aga veel rohkem jäi neid järele. Siis läks sepa poeg linna koha peale ja jänesed elasid jälle rõõmsalt edasi.

„Talvel me neid enam toa peale ei vii, las saavad väljas otsa,“ plaanitses vanaema.

Ei tea, kuidas asi oleks läinud, aga äkki hakkasid jänesed isenesest surema. Mingisugune haigus oli neile vist kallale asunud.

Lõpuks jäi tervest jänesekarjast järele üksainus hõbehall. See jooksis metsa. Ta vist ei tahtnud enam elada selles hirmsas kohas kus kõik ta sugulased otsa said.

Kas ta metsas elama jäi või mis tast sai, seda ma ei tea.

Pole teda pärast seda enam näinud.

Kuldlillega tass.

Vanaema tassidel olid rukkililled peal. Kõigil teistel tassidel olid õied sinised ja varred kuldsed, ühel aga kõik — nii õied kui ka varred — kullast. See tass meeldis meile kõige rohkem ja selle pärast oli meil Mikuga alati tüli, kumb temast jooma pidi. Vanaema, kes sugugi tüli ei sallinud, määras siis, et tass olgu üks päev minu, teine päev Miku oma. Nii jäigi.

Pärast sööki läksid harilikult vanaema ja tädi Selma välja tööle, mina ja Mikk pidime laua kraamima ja asjad pesema. See töö käis järgmise jaotusega: üks pesi, teine kuivatas, üks tegi kapiukse lahti, teine pani asjad kappi.

Niisiis, kord kraamisime jälle lauda. Mina pesin, Mikk kuivatas tasse. Seal paistis mulle, et Mikk täidab oma ülesannet väga hooletult. Parajasti pühkis ta kuldlillega tassi — keerutab peale rätiga, ise vahib aknast välja.

„Anna siia,“ ütlesin, „ma näitan sulle, kuidas peab kuivatama.“

Mikk muutus umbusklikuks. Ta vist arvas, et ma tahan tassi ära võtta ja mine tea, mida sellega teha. Tass oli aga sel päeval tema oma.

„Ei anna,“ ajas ta vastu, „oskan isegi.“ Mulle aga paistis, et Mikku on tarvis tingimata õpetada. Nägelesime vähe aega, siis

haarasin tassil kõrvast kinni, et kui ei anna, võtan ise. Mikk ei mõtelnudki lahti lasta. Sikutasime üks ühele, teine teisele poole, kuni kukkusime mõlemad istukile, minul käes tassi kõrv ühes tükikese kõrvaümbrusega, Mikul ülejäänud osa.

Asi oli halb. Vanaema tegi alati suurt kära, kui mõni söögi-riist katki läks. Hakkasime teineteist süüdistama. Mikk ütles, et nüüd saan mina naha peale, mina jälle olin vastupidisel arvamusel. Pärast leppisime ära ja alustasime ühist nõupidamist, kuidas halvast olukorrast välja pääseda.

„Vaata, mida me teeme,“ tulin järsku mõttele. „Seame tassi pooled kokku ja paneme kümmuli just ukse juurde laua otsa peale. Nii palju serva peale, kui saab. Kui vanaema ja Selma-tädi õhtul koju tulevad — siis on nagunii juba pime — vahest lükkavad kogemata tassi maha.“

Vanaema lükkas nimelt alati küljega vastu lauda, kui ta uksest sisse tuli, ja pahandas siis ikka, et küll on häda, kui see ruum on nii väike ja lauda pole kuhugi mujale panna kui ukse alla.

Miku meelest oli plaan muidu hea, aga — „Siis saame jälle sellepärast võtta, et jätsime tassi laua ääre peale.“

„Ükskõik,“ arvasin mina, „siis on ainult pool süüd meie, teine pool läheb nende kaela.“

„Minugipärast,“ nõustus Mikk.

Seadsime tassi laua äärele valmis ja jäime õhtut ootama.

Vanaema ja Selma-tädi tulid sel päeval õige hilja. Kui nad ukse taga kobistasid, oli toas juba nii pime, et vaevalt veel midagi nähti. Meil hakkasid südamed kohe ärevusest põksuma — eks näe nüüd, kuidas läheb.

Selma-tädi tuli ees sisse, vanaema järel.

Nagu kiuste ei puutunud seekord keegi laua külge.

„Ehk nad lähevad veel välja,” mõtlesin ma, „vahest siis.”

„Küll on juba pimedaks läinud,” rääkis vanaema. „Ei tea, kuidas me ometi nii kauaks jääme.”

Ta läks pliidi juurde ja kolistas seal nurgas ringi.

„Teeks või teedki, hagu pole sees.”

„Jooske õige, lapsed, tooge sealt riidast mõni peotäis.”

Meil nagunii südametunnistus oli paha, tahtsime sellepärast vanaemale õige meelejärgi olla. Pistime mõlemad korruga uksest välja minema. Unustasime tassi hoopis — seal käiski plaks ja klirin.

„Oh sa heldeke!” hüüdis vanaema. „Mis te nüüd jälle maha ajasite?”

Meie teadsime ilma vaatamatagi, et see oli kuldillega tass.

Vanaema ütles aga meile hiljem, kui me olime oma õnnetuse talle puhtsüdamlikult ära rääkinud:

„Vaata ikka, või kipute mul valetama. Seda ei tohi, lapsed. Õnnetus võib ju juhtuda, aga teiste kaela seda ajada ei ole ilus.”

Ja sellest saadik me ka nii enam ei teinud.

Jooksjahaigus.

Ükskord tuli Tentsu Kata minu juurde ja ütles:

„Tead sa. Mul on jooksjahaigus küljes.“

„Ära räägi.“

„On jah. Mineval nädalal kukkusin parema puusa peale maha, ja nüüd on seal kohal valu sees. Just jooksjahaiguse moodi valu.“

„Kust sa tead, missugune see jooksjahaiguse valu on?“ imestasin mina.

„Miks ma ei tea. Meil vanaisa ju surigi sellesse, tema rääkis iga päev, missugune.“

„See on vahest kukkumisest,“ kahtlesin mina ikka veel.

„Kuidas kukkumisest? Siis oleks ta ju kohe pidanud tulema. Aga vaat, põrutasin luu seekord ära ja jooksjahaigus sai kergesti sisse. Nii on lugu.“

Mul oli Kata peale veel väike vimme sees. Kui esimest korda maale tulin, pidasin Tentsu kartulikoobast maa-aluseks käiguks ja küsisin, kas nad teavad, kaugele see viib ja kus tal teine väljakäik on. Kata naeris siis hirmsasti ja rääkis kõigile, kui rumal ma olevat. See polnud veel unustatud. Arvasin siis, et jooksjahaigus oli talle õiglaseks karistuseks seekordse naermise eest.

Õösel aga hakkasin tundma, et mul ka nagu torkaks paremas küljes. Asi oli imelik.

Hommikul otsisin kohe Kata üles.

„Kas jooksjahaigus külge ka hakkab?“ pärisin ettevaatlikult.

„Muidugi hakkab. Iga haigus hakkab külge.“

„Siis on see nüüd mul ka.“

Kata mõtles järele.

„Õigus jah. Sa seisid ju eile minust allatuule. Oleksid sa pealetuule seisnud, siis ta poleks küll külge hakanud.“

Asi oli, tähendab, paha. Kuidas haigusest lahti saada? Mina tahtsin vanaemalt nõu küsida, aga Kata ütles:

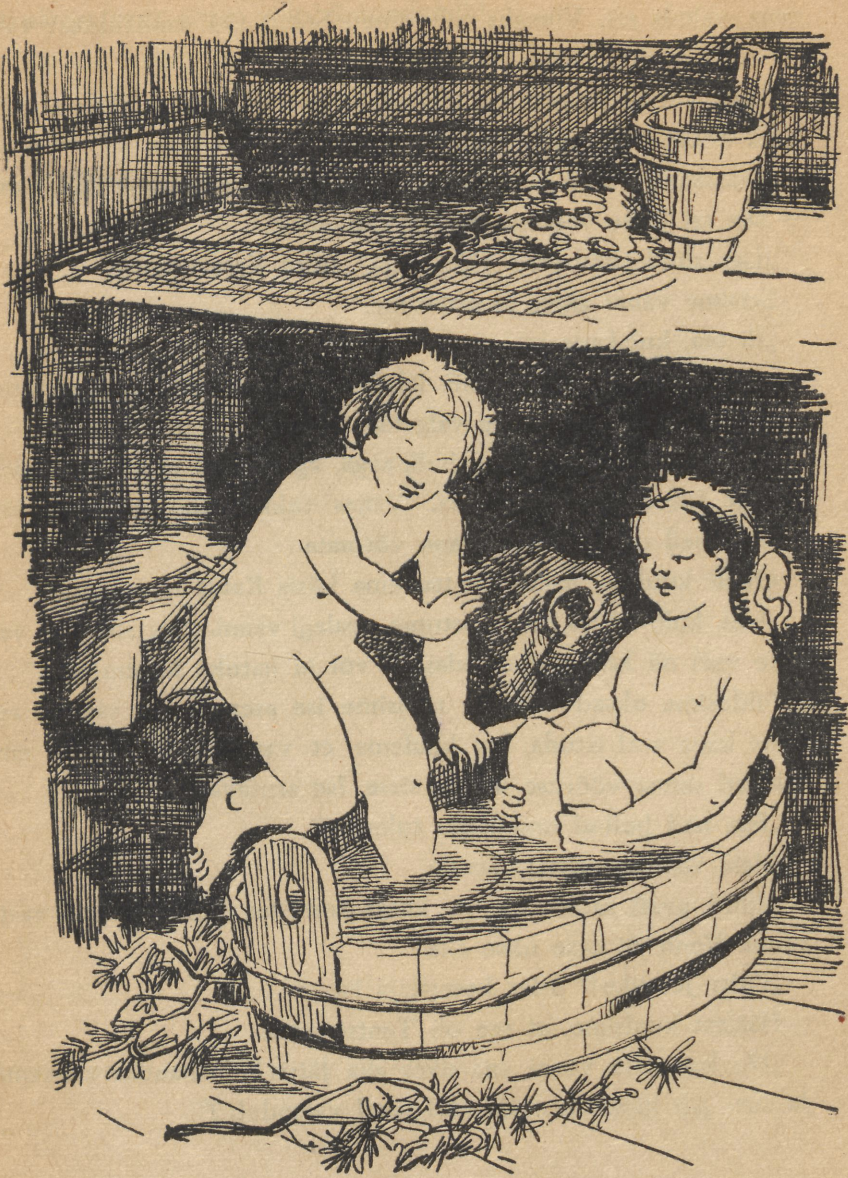
„Hull oled. Kui keegi kuuleb, et haiged oleme, topitakse meid sängi, ja millal sa siis sealt enam välja saad? Kutsuvad veel arsti ka. Vaata siis. Minu tädi pool üks naine oli rääkinud. Tema olnud haige ja kutsunud arsti. Arst kohe, et muudkui jalg vaja ära lõigata. Küll olnud tegemist, enne kui järele jätnud.“

Ega mullegi arsti kutsumine meeldinud. Rohtudel oli väga harva vastuvõetav maitse. Pidime endid katsuma ise ravida.

„Männikasvu-vann olevat hea,“ ütles Kata.

Seda olin minagi kuulnud. Pidasimegi siis nõu kokku, et laupäeval, kui kõik saunas ära on käinud ja sööma lähevad, hiilime kahekesi sauna tagasi ja teeme endile vanni. Tentsu omad käisid ka meie saunas, neil endil polnud.

Laupäeva hommikul läksime juba varakult metsa männikasve korjama. Neid sai aga väga vähe, asi muutus igavaks. Siis otsustasime parem oksa võtta. Et kui kasvud aitavad, miks siis oksad ei aita — mõlemad samast materjalist. Nende korjamine läks kohe palju jõudsamini. Kandsime suure hunniku sauna taha kokku.

Õhtul ei jõudnud kuidagi ära oodata, millal kõik rahvas saunaga valmis sai. Viimaks tuli ometi Selma-tädi saunauksest välja — tema jäi alati kõige hiljemaks.

Mina võtsin lauas ainult moepärast paar suutäit ja pistsin välja. Kata ootas juba sauna taga.

Haarasime oksad ja vedasime ruttu sauna. Pildusime nad vanni — see sai kohe veereni täis, ja vesi peale.

„Las nüüd tõmbavad vähe aega,“ ütles Kata teadjalt.

Seisime vanni ääres ja ootasime.

„Ei tea, kui kaua see peab tõmbama,“ küsisin.

„Nüüka, kuni kõik ramm läheb okstest vette. Vesi muutub siis roheliseks, oksad jälle valgeks.“

Asi venis. Ootasime juba hulk aega, aga oksad ei tahtnud mitte sugugi heledamaks muutuda. Väljas tükkis juba pimedaks kiskuma, meil oli ikka veel vann võtmata.

Õuelt kuuldus hääli. Tentsu ema küsis Katat taga.

„Hea küll,“ ütles Kata, „istume pealegi vanni. Mis siis, kui vesi pole veel nii kange, eks sedajagu või ju natuke kauem olla.“

Pildusime oksad välja ja ronisime ise asemele. Ei saanud aga kuigi kaua seal istuda, kui kuuleme, et vanaema ja Tentsu ema tulevad sauna vööruse uksest sisse. Ise arutavad:

„Ega nad hullud ometi siia tulnud?“

Meie vannist välja ja lavale.

Nüüd avati sauna uks ja keegi komistas kohe kolinal vastu vanni. Vann jäi otse ukse alla.

„Püha Jeesuke!“ ütles komistaja ise.

Häalest kuulsime, et see oli Tentsu ema.

„No kes selle vanni siia ukse alla jättis?“ pahandas vanaema. Ja siis: „Üli jumaluke, mis seal laval valendab?“

Nii jäigi meie jooksjahaiguse arstimine seekord pooleli. Aga ma pärast seda enam valu ei tundnudki.

Kata sai samuti terveks. Ainult ta ei teadnud hiljem, mis selle tõve tal õieti välja lõi. Mina aga mõtlesin, et küllap minu häda tuli ikka vist sellest, et ma olin haige Kata õnnetuse pärast rõõmu tundnud.

Vamm.

Kui vanaema haigeks jäi ja enam hästi käia ei saanud, müüis ta maja ära ja tuli linna. Meil Mikuga oli majast kangesti kahju — kuidagi ei tahtnud, et mõni võõras inimene asub sinna elama. Pidasime nõu, et kui keegi tuleb maja ostma, siis ütleme, et seinas on vamm. Kes sihukese veaga maja ostab?

Nüüd ei saanudki me enam muud teha, kui seista väravas ja oodata majaostjaid. Mõtlesime enne, et küllap neid tuleb päris karjakaupa — säärane ilus maja —, aga mitu päeva läks mööda ja ei tulnud ühtegi. Kaua sa niimoodi ilmaasjata valvad — igavaks läks.

„Võib-olla on maja seinas päris tõesti vamm?“ ütles Mikk ühel hommikul, kui jälle õues vahti pidasime. „Ja meie ei teagi.“

„Vaatame järele.“

„Vaatame. Ta peaks vist küll näha olema.“

Seda arvasin minagi. Kust siis muidu teatakse, et vamm on seinas, kui teda näha pole.

Mikk tõi toast suure pussi ja hakkas sellega seinapalkide vahel urgitsema.

„Passi sa peale, kui vamm maha kukub, siis ütle mulle,“ käskis ta.

Vaatasin suure hoolega kõike prahti, mis urgitsemise tagajärjel maha kukkus — seal oli saepuru ja samblatükke, aga mitte vamm.

„Või ta siin vahel ongi,“ jõudis Mikk isegi arusaamisele. „Ta ikka rohkem palgi sees.“

Lõikas siis palgi küljest mõned laastud ära — kaugele sa niisuguse lõikamisega jämeda palgi juures jõuad?

„Toome õige sae. Võtame siit otsast tükikese maha,“ ütles Mikk.

Palgiotsad olid üldse ebatasased jäetud — üks pikem, teine lühem. Hakkasime siis ühte neist pikematest otstest maha saagima.

Järsku ütles võõras mehehäääl meie selja taga:

„Mis te, jõmpsikad, siin lõhute minu maja?“

Pöördusime kähku. Pikk musta habemega mees seisis väravas.

„Tahtsime vaadata, vahest on siin vamm sees?“ seletas Mikk.

„Pole teil vaja midagi vaadata, katsuge, et sealt kaote,“ ütles mees, ja nüüd alles saime aru, et ta oli vihane.

Jooksime tuppa vanaema juurde. Seal tuli välja, et musta habemega mees oligi linnas onu Taavetiga kauba maha teinud ja maja ära ostnud — juba nädal aega ei kuulunud see enam vanaemale.

Nii jäi meil selgitamata, kas vanaema maja seinapalkides oli vamm või mitte.

Aga sellest saadik me enam ilmaski vanaema maja juures ei käinud.

Ja varsti kasvasime me suureks, nii Mikk kui minagi.

SISUKORD

Vanaema maja	5
Vanaema kassid	8
Vanaema lilled	11
Laumetsa loss	15
Tentsu lapsed	19
Metsavaht	23
Kaks hõbehalli jänest	27
Kuldillega tass	31
Jooksjahaigus	35
Vamm	40

Illustreerinud Ott Kangilaski.

Vastutav toimetaja Madis Küla.

Keeleline toimetaja Elmar Elisto.

Ladumisele antud 11. IX. 1945. Trükkimisele antud 17. XII. 1945. Paber 61:86 cm. $\frac{1}{16}$. Trükiarv 10200. Trükitähti trükipoognas 30160. Trükipoognaid 2,75. Arvutuspoognaid 1,89. MB-05865. Trükikoda „Tööstustrükk,“ Tallinn, Sügise tänav 14. Tellimise nr. 665.

На эстонском языке
Лейда Тагане. Бабушкин дом.